№ 114 ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 30 **1903** ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 30 № 114

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ճանապարհորդութիւններ. — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մոռացված համայնքը. Նամակ Շուշու գաւառից. Նամակ Ալէքսանդրօպօլից. Նամակ Եկատերինօդարից. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Միջագետքի հնութիւններից.

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Ինչո՞ւ չէք օգտվում ամառվայ ամիսներից ճանապարհորդական զբօսանքներ կատարելու երկրի զանազան մասերում: Այդպիսի ճանապարհորդութիւնները թէ խելացի զուարճութեան մի միջոց կը լինեն և թէ երկրի հետ ծանօթանալու մի լաւ առիթ:

Եթէ կազմվեն խմբակներ, բաղկացած հինգ, տասն, քսան հոգուց, ձեռք բերեն ճանապարհորդական անհրաժեշտ պարագաներ և սկսեն ճանապարհորդութիւններ կատարել, նրանք մի քանի շաբաթվայ միջոցում կարող են այցելել երկրի շատ տեղեր և թանգագին տեղեկութիւններ ժողովել այդ տեղերի մասին: Նպատակայարմար կը լինէր, եթէ ճանապարհորդական խմբերի մէջ լինէին փորձված, մասնագէտ մարդիկ, որոնք թէ ղեկավարէին այդ ճանապարհորդութիւնները և թէ կարող լինէին, օգտվելով դէպքից, ծանօթացնել ճանապարհորդներին երկրի, նրա բուսականութեան և նրա հարստութիւնների հետ:

Մի քանի շաբաթ անցնելուց յետոյ, երբ ճանապարհորդական խումբը կը վերադառնար, իր հետ բերելով լուսանկարներ, բոյսերի, միջատների և քարերի հաւաքածուներ, զանազան օրագրական նկատողութիւններ և զանազան յիշելիքներ, նա անշուշտ ինքն էլ կը զգար, որ մեծ օգուտ է ստացել իր զբօսանքից և ստացել է բազմաթիւ իրական տպաւորութիւններ այն երկրի մասին, որտեղ նա ապրում է, բայց որի հետ նա բոլորովին ծանօթ չէ:

Շատ ցանկալի է, որ այդպիսի ճանապարհորդութիւններ սկսեն կատարել այն բոլոր անձերը, որոնք մի քանի շաբաթ ազատ ժամանակ ունեն, կամ կարող են այդպիսի ժամանակ ձեռք բերել: Ուսանողը և հրահանգիչ կարող են լինել այդպիսի զբօսանքներ մանաւանդ ուսանող երիտասարդութեան համար, որոնք պատրաստվում են գործնական կեանքում գործելու իբրև քաղաքացիներ, իբրև հասարակութեան անդամներ:

Մենք չունենք պատրաստ ուղեցոյցներ, որոնք կարողանային ցուցումներ տալ ճանապարհորդողների համար, մենք չունենք գաւառում յարմարութիւններ իջևանելու, ձի և կառք վարձելու, անհրաժեշտ մթերքներ գնելու և ուրիշ կարիքներ հոգալու համար. բայց թող առաջին ճանապարհորդական խմբերը հող պատրաստեն յետագաների համար և իրանց փորձերով ուղեցոյց հանդիսանան նրանց համար:

Այժմ, երբ երկաթուղիական գծերը և խճուղիները շատացել են մեզանում, երբ պօստային և հեռագրական հաղորդակցութիւնը կապել է երկրի շատ մասերը միմեանց հետ, սկսել է հեշտանալ ճանապարհորդութիւններ կատարելը և մատչելի են դարձել այնպիսի տեղեր, որոնք առաջ համարվում էին բոլորովին անջատ և կղզիացած կէտեր:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՌԱՑՎԱԾ ՀԱՄԱՅՆՔ

—

«Մշակի» էջերում արդէն մի քանի անգամ խօսվեց Օդեսայի հայերի մասին: Այստեղի հայերը բաժանվում են երկու մասի՝ տեղացիներ և եկւորներ: Տեղացիները գաղթականներ են Բեսարաբիայից և Խրիմից, իսկ եկւորների մեծագոյն մասը թիւրքահայեր, այնուհետև կովկասցիներ և այլ տեղերից:

Տեղացիները հայութեան ոչ մի հետք չեն կրում. ամեն ինչ մոռացված է—լեզու, պատմութիւն, սովորութիւններ, ծէսեր և այլն: Մնացել է երբեմն-երբեմն կիրակիները հայոց եկեղեցին յաճախելը: Վերջին երևոյթը նոյնպէս երկարատև չի լինի, եթէ լուրջ ուշադրութեան չառնվեն մի քանի պարագաներ: Տեղացիների հետզհետէ հայութիւնից օտարանալն ու ձուլվելը կասկածի չէ ենթարկվում—միանգամայն ակներև իրողութիւն է: Նոյնը կարելի է ասել և թիւրքահայ եկւորների մասին, որոնք գաղթելով այստեղ, անպայման երկու լեզու ունենալու են՝ թիւրքերէն և հայերէն. մայրենի լեզուն բոլորովին չէ լսվում այստեղ, տիրում է թիւրքերէնը. ուստի՝ նրանց մօտ հայերէնը մի քանի ժամանակից յետոյ փոխվում է թիւրքերէնի, որը մի քանի ժամանակ իշխում և շատ մեծ շրջան չունենալով՝ բնականաբար նոյնպէս մոռացվում:

Ո՞ւր է Էջմիածինը, ո՞ւր են «Արարատի» աստուածաբանները, քարոզիչները. ինչո՞ւ լռել են. ինչո՞ւ չեն լսում. հէր օրհնածներ, եկէք, տապարէգ կայ ձեր շնորհքի համար, եկէք ու ցոյց տուէք, ասպարէզը բաց է և սպասում է ձեզ… Հայոց «առաքելական սուրբ» եկեղեցում թիւրքերէնն է լսվում, իսկ ո՞ւր են մեր «քարոզիչ» վարդապետները…

Իսկ մենք շարունակ լսում ենք եկեղեցում.

«Նէ իւչիւն բիզիմ փափազ քարոզ սօյլամէյիր»… «Բու գուն ճաշագ ալաջագամ»… «Ալ բու մումը վեր սարգաւաքայ սեղանայ եաղսըն»… «Հը՛, ճաշագ այդը՞ն, Ալլահ կաբուլ էլասըն»… Իսկ դուրսը կանգնած հայ մուրացկանները գոչում են. «Աստուածամարը սանա օմրու վերսըն»… «Քրիստոսամարը սանա չօք եազչըլըգ էլասին»…

Մի քահանայ եկեղեցում առաւօտ երեկոյ ժամասացութիւն կատարէ, կիրակիները ու տօներին պատարագ մատուցանէ, տնօրհնէք կատարէ, մեռելոցի գնայ, հաղորդութեան գնայ, կնունք անէ, մեռել թաղէ, դպրոցում կրօնի դասեր տայ, դպրոցում հայոց լեզուի դասեր տայ, կառավարէ մի քանի հարիւր ծուխ, չը հաշւած հարիւրաւոր գաղթական—բանուորներին և մի քանի հարիւր զինուորներին:

Վերջապէս մի հովիւ չէ կարող կատարել իր բոլոր պարտականութիւնները այս ահագին ծուխի վերաբերութեամբ. գիտէ այդ բանը Էջմիածինը՝ եթէ միայն Քիշինևից ստանում է «տարեկան թեմական տեղեկագրեր»:

Իսկ ժողովուրդը այնքան շատ է, որ ստիպված են մեծ տօներին նրան դուրս վռնդել եկեղեցուց, ի հարկէ «ջոկելով». սա փաստ է, բազմիցս ներկայ ենք եղել այդ ակտին. «շլեապաւորներին» պահում, իսկ միւսներին վռնդում են… այն օրը, երբ մարդիկ ողջունում են միմեանց և «Քրիստոս յարեաւ» ասում, հայը կանգնած է եկեղեցու բակում և աղօթելու տեղ չունի…

Այդ ինչպէս 200—300 տուն ունեցող գիւղը Կովկասում 4 հովիւ կարող է ունենալ, իսկ աւելի քան 300 ծուխ ունեցող Օդեսան (չը հաշւած հարիւրաւոր բանւորներին և հայ զինւորներին) մէկ հովիւ:

Վարդապետներին աստուածաբանութիւն առվորելը եթէ շատ պէտք է, մաթեմատիկան նոյնքան կարեւոր է, այս հաշիւները աչքի առաջ ունենալու և տեսնելու համար…

Զատկի տօնից յետոյ մի օր երկու թիւրքահայեր (երկար տարիներ այստեղ ապրող) եկեղեցու բագում տաք-տաք խօսում էին. խօսում էին մայրենի լեզուի կորստեան և այլ հարցերի մասին:

—Եօթ շաբաթ և ժողովրդի հետ ո՛չ մի խօսք… ասում էր մէկը բորբոքված:

—Ի՞նչ անենք, երբ թեմական առաջնորդը անգամ չէ մտածում մեր մասին, պատասխանում էր միւսը. երկու տարի առաջ թեմական առաջնորդը եկաւ Օդեսա. կիրակի օր էր, երբ Օդեսա եկաւ, երեկոյեան. նոյն օրը մեր սպասածին հակառակ եկեղեցի չեկաւ, եկաւ հետեւեալ օրը, երբ եկեղեցում ոչ ոք չը կար… և գնաց:

Այդ «երջանկայիշատակ պատմութիւնը» յիշելով, նա ուզում էր ասել, թէ առաջնորդը ժողովրդի հետ խօսելու ոչ մի տրամադրութիւն չը ցոյց տուեց…

«Երկու տարի առաջ»…

Նիւ-Նախիջևանի հայերը կարող էին այդ խօսքը ասել և ուրախանալ, որ «երկու տարի առաջ» նրանց առաջնորդը իրանց այցելութեանը գնաց. իսկ մե՞նք. մենք Օդեսայում, իսկ մեր առաջնորդը Քիշինևում… մի քանի ժամվայ ճանապարհ:

«Երկու տարի առաջ» եկաւ, հետեւեալ գալուստը որոշելու համար յայտնի աստղագէտ Դէմչինսկուն դիմելու է…

Իսկ Օդեսան թեմի պայծառ վայրերից մէկն է:

Մայրենի լեզու սովորեցնելու և ընտանիքներում տարածելու մի այլ հիմնարկութիւն, դպրոցը՝ նոյնպէս ցաւալի դրութեան մէջ է. ընդամենը մի 4 տարում 5 հայերէնի ուսուցիչ է ունեցել, որոնցից երկուսը կարողացել են ծառայել միայն մի երկու ամիս: Ուսուցիչները չեն մնում. այդ գաղտնիքն էլ լուծելու համար «գրբաց մօլլաներ» հրաւիրելու է…

Բայց մինչև ե՞րբ այս ամենը:

Ո՞վ պէտք է յիշէ մեր մոռացված համայնքը:

Ար-Թոն

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Ղշլաղ գիւղ, մայիսի 24-ին

Շուշու գաւառում հիմնված ռուս գաղթականութեան մասին պարտք եմ համարում մի քանի տեղեկութիւններ հաղորդել «Մշակի» ընթերցողներին:

Շատ վաղուց լուր կար, որ շուտով ռուս գիւղեր պիտի հիմնվեն Շուշու գաւառում, Խօջալու պօստային իջևանի շուրջը: Ներկայումս այդպիսի գիւղերից երկուսը արդէն հիմնվելու

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ
(Թարգմանութիւն)

—

Ներկայ գրութեամբս ուզում եմ ծանօթացնել ընթերցողներին չափազանց հետաքրքիր մի հին դօկումէնտի հետ, որի մասին վերջերս շատ մեկնութիւններ ու վէճեր տեղի ունեցան: Ես պիտի խօսեմ «Խամմուրաբի թագաւորի օրինագրի» մասին, որը «Բաբելոն և ս. Գիրքը» խորագրով գրքի լոյս տեսնելուց յետոյ, դարձել է լրագրական էջերի անսպառ նիւթ:

«Այժմ ես, Խամմուրաբի մեծ թագաւորս, յարգող Աստուծուն, արդարութիւն և իրաւունք տարածող ամբողջ երկրի մէջ, յայտնում եմ հետեւեալը: Ցայտնում եմ, որ այսուհետև վերանայ աշխարհից հարստահարութիւնը և ուժեղները չը ճնշեն թոյլերին»:

Այսպիսի խօսքերով է սկսվում ամենահետաքրքիր հին դօկումէնտներից մէկը, որ գտնված է աւերակների մէջ: Նրա վերնագիրն է. «Խամմուրաբի թագաւորի օրէնքները»: Այս օրինագիրը գրված է Մովսէսի օրէնքներից, Մանուի կանօններից և ուրիշ գրքերից հազարաւոր տարիներ առաջ: Խամմուրաբիի օրէնքները արձանագրված են սև դիօրիտի կոթողի վրա, որի բարձրութիւնը 8 ոտնաչափ է: Կոթողը գտաւ հնագէտ Դէ-Մօրգէնը Սուզի պեղումների ժամանակ, 1902 թ. յունվարին, իսկ արձանագրութիւնը կարդաց յայտնի ասորագէտ Շէյլը: Կոթողը վերջանում է խոյակով, որի վրա քանդակված է թագաւորը, Աստուծու գահի առաջ կանգնած: Աստուծու ուսերից սփռվում են լոյսի ճաճանչներ, որոնք ձևացնում են նրա թևերը: Պատկերի մեկնութիւնն այս է. Աստուած բոցերի միջից օրէնքներ է թելադրում թագաւորին: Ի՞նչ է արդեօք Աստուծու անունը: Շէյլ ուսումնականը նրան նոյնացնում է Արևի աստուծու հետ: Ուրիշ ասորագէտներ կարծում են, որ դա կոչվում էր Բէլ կամ էլ Շադուրաբու աստուածը, որ «բազմած էր հրաշունչ լերան վրա»: Նրա միւս անունն էր էլ Շադդա: Արձանագրութեան մէջ նա կոչվում է որպէս աստուածների աստուած, բոլոր ոգիների հրամայող, երկնքի ու երկրի տէր և բախտի տնօրէն:

Խամմուրաբի թագաւորի անունը յայտնի էր դեռ առաջ: Նրա մասին յիշում են Րասամ ուսումնականն իր «Asshur and the Land of Nimrod» գրքում, իսկ յետոյ Դելիչն իր «Assyrlsches Handwörterbuch» աշխատութեան մէջ: Ուստի զարմանք չէ որ գտնվէր նաև քան երկու դար Քրիստոսի առաջ գրված տարեգիրը: Ներկայումս գիտութեանը յայտնի են Միջագետքի աւելի հին դօկումէնտներ: Քաղդէայի նախկին թագաւորները սովորութիւն ունէին շինութիւնների անկիւնում, հիմքի մէջ թաղել մանրամասն գրութիւններով աղիւսէ կոթողներ: Բրիտանական թանգարանում շատ օրինակներ կան այսպիսի գրութիւնների, որոնք բոլորն էլ կարդացված են: Սրանցից մէկը պատկանում է Բաբելոնի վերջին թագաւոր Նաբոնիտին, որն ապրում էր VI դար Քրիստոսից առաջ: Կոթողի մէջ ասված է, որ Նաբոնիտը նորոգել է Սիդպարում Արևի մեծ տաճարը:—«Ես հրամայեցի խոր փորել տաճարի հիմքը, որպէս զի գտնեմ հիմնողի արձանագրութիւնը: Եւ Արև աստուածն ինձ աջողեց և գտայ: Արձանագրութիւնը թաղել էր Շարուկին-օրի որդի Նարամ-Սին թագաւորը, որն արդէն 3200 տարի է մեռած է և որին չէ տեսել ինձանից առաջ ապրող թագաւորներից ոչ մէկը»: Շարուկին—օրը, ասորագէտների կարծիքով—էր Սարգօն I-ը: Այս վկայութիւնն անհերքելի փաստ է, որ նա թագաւորում էր 38 դար Քրիստոսից առաջ, կամ XIV դար Խամմուրաբիից առաջ:

Պրօֆէսօր Սէյսը «Hilbert Lectures» աշխատութեան մէջ մանրակրկիտ կերպով ցոյց է տալիս, թէ ինչպէս երկար ուսումնասիրելով՝ եկել է այն եզրակացութեանը, որ Նաբոնիտ թագաւորի կոթողի վրա գրված ժամանակագրական հաշիւներին կարելի է հաւատ ընծայել: Նաբոնիտի արձանագրութիւնը գտնելուց յետոյ, հնագէտները պեղումներ անելով՝ գտան նոր տարեգրութիւններ, որոնց մէջ յիշատակվում են Բաբելոնի այնպիսի թագաւորներ, որոնք ապրում էին 25 դար Քրիստոսից առաջ: Բացի այդ տարեգրութիւններից, գտնվել են նաև աղիւսակներ, որոնց մէջ յիշվում են 60 թագաւորների անուններ: Այս անունները չը կան իրար յաջորդող թագաւորների ցանկի մէջ, ուստի հաւանական է կարծել, որ սրանք աւելի առաջ են թագաւորել: Այդպիսով հաստատ կարելի է ասել, որ 50 դար Քրիստոսից առաջ, Տիգրիս և Եփրատ գետերի ափում ապրում էր մի ժողովուրդ շատ բարձր քաղաքակրթութեան հասած: 1886 թւին Boscawen ուսումնականը կարդաց մի դեկուցում Վիկտօրիա ճեմարանում, որով հաստատում էր հետեւեալը:

—Քաղդէայի Ուռհայից ոչ հեռու գտնվող Լարիսի արձանագրութիւնները ցոյց են տալիս, որ 40 դար Քրիստոսից առաջ, այս քաղաքում ապրում էր սեմական ցեղին պատկանող մի ժողովուրդ, որ խօսում էր հրէական լեզուով: Այս ժողովուրդը հասել էր բարձր քաղաքակրթութեան: Կրօնով նա միաստուածեան էր, բայց աստուածների կաճառում գտնվում էր Լու կամ էլ գլխաւոր աստուածը: Այս անունը տեսնվում է հրէական «Էլլոհիմ» և արաբների «Ալլա» խօսքերի մէջ, որոնք Միջագետքում յայտնվել են շատ դարեր յետոյ: Սրանից տասը տարի առաջ Ագատի քաղաքի

վրա են. մէկը Խանին-Բաղ կայարանից քիչ ներքև՝ Ղուլլար-Երի կոչված տեղը, Կառկառ գետի աջ ափին, իսկ երկրորդը՝ Դաշբուլաղ, Հիլիս, Ղշլաղ և Վերին-Խօջալլու գիւղերի մէջտեղը, արքունական № 26 հողաբաժնի վրա։

Ղուլլար-Երիում հիմնվող գիւղը մեծ չէ, դեռ ևս 7 տնից է բաղկացած, իսկ № 26 հողաբաժնի վրա հիմնվող գիւղը՝ Սլէպցօվկա անունով՝ բաւական մեծ է լինելու. պիտի բաղկանայ 45 տնից, որոնցից 25 ընտանիք արդէն հաստատվել են. Մնացածի գալուն էլ սպասում են։

Գաղթականութիւնը գլխաւորապէս հինգ նահանգից է՝ Պօլտավայի, Կուրսկի, Կիևվի, Խարկօվի և Եկատերինօսլաւի։ Գաղթականների առելով՝ նրանք մի քանի տարի բնակվել են հիւսիսային Կովկասում, ուր կապալով հողեր վերցնելով՝ պարապել են երկրագործութեամբ, անասնապահութեամբ և այնուհետև խնդրատու լինելով կառավարութեան, վերջնականապէս ցանկութիւն են յայտնել հաստատվել Կովկասում։

Գաղթականների մի մասը Շուշու գաւառ հասել են անցեալ տարվայ աշնան վերջերը. Ձմեռը բնակվել են Խօջալլու կայարանում և ներկայ տարվայ մարտ ամսից սկսել են ապագայ շինութիւնների համար պատրաստութիւններ տեսնել։

Ապագայ գիւղի տեղը սրանից մօտ մի ամիս ու կէս առաջ գաւառական վարչութեան ցուցմունքով բաժանվել է կանօնաւոր կերպով. որոշված են տների և բանջարանոցների տեղերը։ Չեն մոռացվել նաև ապագայ եկեղեցու, ուսումնարանի և գերեզմանատան տեղերը։

Առանց կառավարութեան օգնութեան անկարելի էր թէ ապրուստի միջոց հայթայթել և թէ նոր գիւղ շինելու նիւթական բոլոր դժուարութիւնները յանձն առնել։ Կառավարութիւնը իւրաքանչիւր ընտանիքի նպաստ նշանակել է 200 րուբլի, որից 100 րուբլի գարնանը և 100 րուբլին էլ աշնանը ստանալու պայմանով և շինութիւնների համար էլ փայտ Ցեխ-Ձորի արքունի անտառներից։ Շինութեան փայտերի մեծ մասը արդէն բերված է անտառից։

Սլէպցօվկա գիւղի բնակիչները պարապելու են երկրագործութեամբ, անասնապահութեամբ և բանջարաբուծութեամբ։

Այդ գիւղին յատկացված հողի քանակութիւնը հասնում է մինչև 1000 դեսեատին, որից 633 դեսեատին վարելահող է, իսկ մնացածը արօտատեղի։

Մինչև այժմ այդ տարածութիւնը կապալով տրվում էր մասնաւոր անձանց, որոնցից էլ Դաշբուլաղ գիւղի հասարակութիւնը որոշ պայմանով վերցնում էր հերկելու կամ արօտատեղերից օգտվելու համար։ Շրջակայ գիւղերի վարելահողերի հետ համեմատած, այդ «Ռուսին-Դիւզ» կոչված տեղը բաւական բերրի է։ Ռուսների փորձը՝ գարնանացանը անել ձիաներով, այնքան էլ աջող չէ. մի քանի ընտանիքներ արդէն ձեռք են բերել եզներ՝ հողը հերկելու։ Բաւականաչափ գիւղատնտեսական գործիքներ ունեն. վարելու, կալսելու, մինչև անգամ հնձելու մեքենաներ։

Անասնապահութեամբ պարապելու համար էլ լաւ յարմարութիւն կայ, շնորհիւ ձմեռվայ մեղմ կլիմային։ Ունեն լաւ տեսակի եզներ ու կովեր։

Միակ անյարմարութիւնը ջրի հեռաւորութիւնն է։ Գիւղից մօտիկ աղբիւր չը կայ։ առ այժմ օգտվում են Խնձորիստանի գետի ջրից. տակառներով կրում են թէ խմելու և թէ բանջարանոցի համար։ Արդէն որոշված է վերոյիշեալ գետի վերևի կողմից ջրանցք անցկացնել։ Ապագայ ջրանցքի սկիզբը մօտ մի վերստ հեռու է Սլեպցօվկա գիւղից։

Ինչպէս ասացինք, մինչև ռուս գաղթականութեան հաստատվելը, այդ հազար դեսեատին վարելահողը և արօտատեղին միշտ գտնվել են Դաշբուլաղ գիւղի հասարակութեան ձեռքին։ Ըստ պայմանի, այդ հասարակութիւնը իր աշնանացանն է արել անցեալ տարի և հիմա արտերը հանելու վրա են։ Գաղթականները մտադիր են խնդրատու լինել պ. նահանգապետին, որպէս զի այդ արտերի մի մասը անցնեն իրանց օգտին։

Այժմ ռուսները հայերի հետ բարեկամական լաւ յարաբերութիւնների մէջ են։

Նամակս վերջացնելու վրա էի, որ լուր բերին Սլէպցօվկա գիւղի մօտ պատահած դժբաղդութեան մասին։

Վերջերս Խաչէնում չարունակ անձրև և կարկուտ է տեղում։ Ամեն օր լուր են բերում, որ այս ինչ տեղը կարկուտ եկաւ։ Երէկ էլ, մայիսի 22-ին, կէս օրից յետոյ յորդ անձրև էր։ Գետակները դուրս էին եկել իրանց նեղ շրջանակից և ահռելի չափեր ընդունել։

Խնձորիստանի գետի այդ յորդացած ժամանակը Ցեխ-Ձորից մի սայլ է գալիս գետով անցնելու։ Ռուս երկու պատանիներից մէկը արձակում է սայլի ձիաներից մէկը և հեծնում, իսկ միւսը լծված ձիերի սանձերը ձեռքի վրա է փաթաթում և այդպիսով երկու եղբայրները ջուրն են թափվում։

Կատաղած գետը երկու եղբայրներին էլ խեղդում է։ Սայլի ձիաներից մէկը ազատվում է, դուրս բերելով իր հետ նաև խեղդված պատանուն, որովհետև սանձը պատանու ձեռքին փաթաթված է եղել։

Միւս եղբօր և ձիու դիակները գտնում են Խօջալլուի մօտ։

Գետը այդ մի և նոյն գիւղից քշում է նաև մի մատակ ձի իր քուռակով։

Ընդամենը երկու երիտասարդ և չորս ձի։

Մ. Եսայեան

ՆԱՄԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ

Մայիսի 23-ին

Երէկ, մայիսի 22-ին, ժամանեց Սարատովի լատին եպիսկոպոս բարոն Ռօպպ։ Եկեղեցու դրան առաջ հայ-կաթօլիկ հոգևորականութիւնը ընդունեց եպիսկոպոսին պատշաճաւոր եկեղեցական կարգով, և առաջնորդեց դէպի եկեղեցի։ Եպիսկոպոսը մի կարճ քարոզով ողջունեց ժողովրդին և իսկոյն պատրաստվեց պատարագ մատուցանելու։ Պատարագի ընթացքում հայ-կաթօլիկ երգեցիկ խումբը հայերէն երգեց մի քանի երգեր բաւական ներդաշնակ եղանակով։ Պատարագից յետոյ եպիսկոպոսը դարձեալ քարոզով դիմեց ժողովրդին, սէր, խաղաղութիւն և կրօնասիրութիւն բառերը չեշտելով իր քարոզի մէջ։ Հայր Համազասպ Սաֆարեանը թարգմանում էր քարոզը հայերէն։ Ցատուկ սենեակներ էին պատրաստված եկեղեցական տներում, որտեղ եպիսկոպոսն ընդունեց հայ-կաթօլիկ քահանաներին և ժողովրդին, որոնք բացի բարի գալստեան մաղթելուց, ներկայացրին գրաւոր ուղերձներ և արտայայտեցին իրանց պէտքերը։ Ժողովրդի կողմից ցանկութիւն յայտնվեց խնդրել և միջնորդութիւն յարուցանել կարգաւորելու հետևեալ հասարակական հարցերը. 1) Ախալցխայի հայ-կաթօլիկ հոգևոր հաստատութեան տեղափոխումը Թիֆլիս և հոգևոր դպրոցի հաստատութիւնը։ 2) Եկեղեցիների անշուք դրութեան բարելաւումը և հսկողութիւն եկեղեցական նիւթական միջոցների վրա։ 3) Սահմանափակել անպատրաստ և տգէտ քահանաների թիւը։ 4) Միջնորդել կառավարութեան առաջ որքան կարելի է շուտով իրականացնել Բարձրագոյն որոշումները հայ-կաթօլիկ հասարակութեան ապագայ վարչութեան մասին։ 5) Ապագայ հոգևոր վարչութեան անդամների ընտրութիւնը թողնել քահանաների և ժողովրդի քուէարկութեան։

Եպիսկոպոսը յայտնեց, թէ արդէն համաձայնութիւն է կայացել կառավարութեան և Հռօմի մէջ կանօնաւորելու հայ կաթօլիկների ներկայ վիճակը. շուտով Թիֆլիսում բացվելու են հոգևոր կառավարութիւն և հոգևոր դպրոց։ Թիֆլիսի Միջին փողոցի կաթօլիկ եկեղեցին պէտք է յարմարեցվի հայ-կաթօլիկների ծիսակատարութեան։ Ապագայ հայ-կաթօլիկների հոգևոր կառավարութեանը կը մնայ հոգս տանել պատրաստելու բարեկիրթ եկեղեցականներ, պայծառացնել եկեղեցիները, բանալ ծխական դպրոցներ և ռահաստակ կարգադրել հայ-կաթօլիկների ներքին գործերը, որոնք եպիսկոպոսի անմիջական հսկողութեան սահմանից առ այժմ դուրս են, և վերապահված են հայ-կաթօլիկ եպիսկոպոսի իրաւասութեանը։

Ժողովուրդը ցրվեց, կիսատ կերպով հասած իր երկարամեայ բաղձանքներին։ Մի և նոյն խոստումնքների կրկնութիւնը, որոնք տասնեակ տարիներից ի վեր տեղի են ունեցել, այսօր էլ դարձեալ նոյն եղանակով արտայայտվում են տարբեր կերպով։

Արդեօք երբ պէտք է իրականանան հայ-կաթօլիկ ժողովրդի ցանկութիւնները—տեսնել իր մայրենի եկեղեցին պայծառացած հարազատ պարզութեամբ և երգերով—այդ ցոյց կը տայ մօտիկ ապագան. առ այժմ հայ-կաթօլիկները պէտք է կրկնապատկեն իրանց ջանքերը, միաժամանակ ընդհանուր ոյժով պահանջեն իրանց տոհմային եկեղեցական իրաւունքները։ Այժմ ժամանակ է թողնել հին կուսակցական հաշիւները և միանալ մի սուրբ գործի համար—այն է՝ ընտրողական սկզբունքի հաստատութիւնը, և հայկական պարզութեան անխախտ պահելու անհրաժեշտութիւնը։ Այժմ, երբ ժամանակը մօտեցել է երկար տարիների աշխատութեան պտուղները քաղելու, հայ-կաթօլիկները պէտք է պատրաստականութիւն ունենան մասնակցելու այնպիսի եկեղեցականների վրա, որոնց զգացումների մաքրութեան, հարազատութեան և ջանասիրութեան վրա լիայոյս վստահութիւն կարելի է ունենալ։ Առ այժմ ամենայարմարագոյն հայ-կաթօլիկ եկեղեցականներն են մեր մէջ Մխիթարեան միաբանութեան և Արդուինի մէջ եղած քահանաները։

Հայ-կաթօլիկ ժողովուրդը այժմ պէտք է իր խսկական գնահատութեամբ որոշէ այն եկեղեցականներին, որոնք այս կամ այն պատճառով խաղալիք էին դարձել օտարի ձեռքին և դաւաճանելով մայրենի եկեղեցու իրաւունքներին, ծիսափոխ դրութեամբ աշխատում էին մի պաստառ հաց ճարելու մրցութեան մէջ լինել։

Գ. Բէքուրեան

ՆԱՄԱԿ ԵԿԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐԻՑ

Մայիսի 25-ին

Տիկին Թագուհի Աւետեանը վախճանվեց։ Հազիւ տարի է անցել այն օրից, երբ մեր հրապարակախօս պ. Հ. Առաքելեանը աւետում էր ընթերցողներին, որ Եկատերինօդարի հայ օրիորդներից մէկը մի հազուագիւտ քայլ էր արել։ Օրիորդը, չը նայելով որ հարուստ տան զաւակ էր և ամուսնութեան էր գնում մի ուրիշ հարուստ երիտասարդի, հակառակ ընդունված սովորութեան, փայլուն, թանգագին զոհարեղէնների փոխարէն, որպէս հայ մանկան ընծայ, ընդունել էր արտաքուստ անփայլ, բայց ներքուստ լուսավառ մի ամբողջ հիմնարկութիւն—դպրոց։ Ցայանի է, որ այդ դպրոցը բացվեց Պարսկաստանում։

Նոր էր այդ երևոյթը, և ամեն կողմից ցանկութիւններ, բարեմաղթութիւններ տեղացին, որ այդ նորամուտ սովորութիւնը ընդհանրանայ և հայուհիները հետևեն այդ գեղեցիկ օրինակին։

Առաջին քայլ անողը օրիորդ Թագուհի Թորոսեանն էր, իսկ նախապատճառը—պ. Ցովհաննէս Աւետեանը՝ պարսկահպատակ մի չորբոնեայ երիտասարդ, հարուստ գործարանատէր։

Տիկին Թագուհուն սկզբում «օրիգինալ» թուաց այդ ընծան, բայց երբ նա դուրս եկաւ հայրենական տան ծածկից և մտաւ կեանքը, որպէս ինքնուրոյն մարդ, նա իսկոյն ըմբռնեց «ընծայի» վսեմութիւնը և առանց ուշադրութիւն դարձնելու իր շրջապատողների քմծիծաղներին, լուրջ վերաբերմունք սկսեց ցոյց տալ դէպի այդ ընծայ—դպրոցը։

Նա զգաց, որ այդ ընծան չէ կարելի արկղի մէջ դնել և պինդ կողպած պահել ու պէտք եղած ժամանակ հանել, կպցնել կրծքին, ականջներին, մատներին, և, մի երկու ժամ խաբուսիկ փայլով բաւականութիւն ստանալուց յետոյ, նորից պահել։ Այդ ընծան այդպիսի վառվռուն, շլացնող, անցողակի փայլ չունէր, բայց նրա փայլը անհատնում էր՝ նա շարունակ լուսավառվում էր, տաքացնելով ու փայլեցնելով, թէև աղօտ կերպով, շատ սրտեր ու մտքեր։

Տիկին Թագուհին չը բաւականացաւ ընծայի այդ աղօտ լոյսով. ուրիշները, նոյն իսկ նրա քոյրերն ու ազգականները աշխատում էին իւրաքանչիւր տարի աւելացնել իրանց ընծաների վրա նոր փայլուն ապակիներ, իսկ տիկին Թագուհին նոյնպէս մտատանջութեան մէջ էր իր ընծայի վերաբերմամբ. նա էլ սկսեց ընդարձակման մասին մտածել, սկսեց ծրագիրներ կազմել, որ հնարաւորութիւն ունենայ աւելի

ուներակներից դուրս է եկել Շարուկին-օրի կամ Սարգոն I-ի կոթողը իր պատկերի հետ միասին։ Կոթողի վրա փորագրված են թագաւորի կատարած գործերը.—«Շարուկին-օր, հզօր թագաւորը,—ասված է արձանագրութեան մէջ,—չէ տեսել իր հօրը։ Նրա մայրը, թագաւորի դուստրը, իր որդու ծնունդը գաղելու մտքով—դրեց նրան զամբիւղի մէջ, որ հիւսված էր եղէգնից և ձիւթով պատած ձգեց նրան գետը։ Գետից նրան հանեց Ակկա բեռնակիրը և իր որդու պէս կրթեց նրան»։

Այսպիսով ոչ թէ մի հին արձանագրութիւն գտնելու փաստն է զարմացնում աշխարհին, այլ այն, որ այդ հին յիշատակարանը զարմանալի կերպով յիշեցնում է ընդհանուրին յայտնի մի ուրիշ յիշատակարան, որ 12 դար յետոյ է գրված (Մովսէսի պատմութիւնը)։ Սրանով մենք գտնում ենք գրական գործի մի աղբիւր, որի ծագումն այլ կերպ է մեկնված։ Ժամանակակից գիտութիւնը գտնում է ժողոված աշխատութիւն այն գործում, որի մէջ աւանդութեան պաշտպանները տեսնում են գերբնական ստեղծագործութիւններ։ Սակայն դառնանք դէպի դիօրիտի արձանագրութիւնը, Խամմուրաբի թագաւորի օրինագրին։

Այս արձանագրութիւնը մինչև այժմ գտնված բաբելոնեան արձանագրերից ամենամեծն է։ Սա սկզբում բաղկացած է եղել 49 սիւներից և պարունակում է 3000 տող։ Սկզբի հինգ սիւները ջնջված են Սուտրուկ Նախունտէ թագաւորի հրամանով։ Այսօրինակ վարմունք շատ կարելի է տեսնել ասորական և եգիպտական արձանագրերի մէջ։ Կրտսեր թագաւորը մեծ ինքնասիրութեամբ հրամայում է ջնջել քարի վրայից իր նախորդի անունը և նրա տեղ իրանը գրել՝ այդպիսով մէկի յաղթութիւնները միւսն է յափշտակում, թէև նա մի քանի դար յետոյ է ապրում։ Վերջին հետազօտութիւնները ցոյց են տալիս, որ պատմական այս փաստերի հետ պէտք է խիստ զգոյշ վարվել և պատմական աղբիւր համարվող արձանագրութիւնների շատ մասը հակառակ հասկանալ. բաբելացիների պարտութիւնների մասին գրված տեղեկութիւնները իսկապէս նշանակում են, որ յաղթողներն եղել են բաբելացիները։ Այսպիսի շրջափոխութիւն տեսնում ենք Խամմուրաբիի օրինագրի վերաբերութեամբ։

Դելիչն ասում է.—«Կոթողի արձանագրութիւնը չափազանց պարզ է, առանց կրճատումների։ Ըստ երևոյթին, Խամմուրաբին կամենում էր օրէնքը մատչելի դարձնել ոչ միայն գիտնականներին, այլ և հասարակ հպատակներին»։ Արձանագրութիւնը սկսվում է թագաւորական տիտղոսների երկար շարքով։ Նրանց մէջ ասված է, որ Խամմուրաբիի իշխանութիւնը հաստատուածներից է կարգված, որոնց կամքով Բաբելոնը դարձել է արքայանիստ»։ Նորերս գտնված արձանագրութեան մէջ Խամմուրաբին իշատակում է զօրքի չարժումն Ասորիքից։ Օրէնքի հրամանները աւելի կտրուկ են։—«Ես, ազգերի տեղափոխողս, ցեղերի առաջնորդս,—ասված է արձանագրութեան մէջ,—կանգնեցի թեւաւոր եզը (պաշտպան ոգի) մինչև Ասորի քաղաքը.—ես, հզօր թագաւորս, սահմանեցի Իստար աստուծու պաշտամունքը Նինուէի Դուրգուր տաճարում»։ Սրանից հետևում է, որ Ասուրը և Նինուէն կային Խամմուրաբի թագաւորի օրով։

Իսկական օրէնքները բռնում են 19 սիւնեակ և բաղկացած են 280 յօդուածներից։ Նրանք սկսվում են այս խօսքերով.—«Ես երկրի մէջ մտցրի օրէնք և արդարութիւն։ Իմ օրով մարդիկ բաղդաւոր դարձան։ Ի՞նչ էր թագաւորի միտքը, որ քարի վրա օրէնքներ էր գրում։ Այս հարցի պատասխանը գտնում ենք բնագրի մէջ։ «Հողի և մարդկանց յարաբերութիւններին վերաբերեալ օրէնքները հրամայեցի փորագրել սիւնի վրա և դնել Բաբելոնի Մերոդախ տաճարում, որ հարստահարվածները տեսնեն և արդարութիւն պահանջեն։ Այդ էր պատճառը, որ Խամմուրաբին հրամայեց օրէնքները ձևակերպել պարզ ու հասկանալի լեզուով։ Գիտնականների ասելով՝ արձանագրութեան մէջ չը կան գաղափարագրեր, որոնք այն ժամանակ միայն քրմերին էին ծանօթ։ Խամմուրաբին միշտ ի նկատի է ունեցել խեղճերին ու հալածվածներին։—Ես, իշխողս, եղել եմ իմ ժողովրդի համար ոչ թէ բռնակալ, այլ հայր»։

Որպէս պատմական յիշատակարան, Խամմուրաբիի օրինագիրը թանգագին յիշատակարան է։ Նրանով մեր մէջ վերածնվում է մեզանից 40 դար առաջ ապրող ժողովուրդն իր բոլոր քաղաքակրթութեամբ։ Օրէնքը սկզբում խօսում է կախարդութեան մասին, իսկ յետոյ ընդգրկում է ամբողջ հասարակական և ընտանեկան կեանքը։ Օրէնքը վերջացնում է ժամանակման ցուցումով, թէ ինչպիսի վարձատրութիւն պիտի ստանայ աշխատանքի համար ամեն մի մարդ, սկսած պետական բարձր պաշտօնեայից, վերջացրած յետին բեռնակրով։ Կախարդութեան վերաբերեալ բաժնի մէջ Խամմուրաբին խօսում է «ջրով փորձվելու» վրա, որը երկար դարեր գոյութիւն ունէր շատ ազգերի մէջ։

—«Եթէ մէկը կախարդել է միւսին,—ասում է օրէնքը, և չէ արդարացել, այն ժամանակ կախարդվածը պէտք է գնայ սրբազան գետը (Եփրատ) և նրա ջրում ընկղմվի։ Եթէ նրան պահէ սրբազան գետը, (այսինքն եթէ խեղդվի), այն ժամանակ կախարդն իր տան մէջ պէտք է պահէ խեղդվողին։ Եթէ, ընդհակառակն, ջրի մէջ ընկղմվողը ողջ մնայ, այն ժամանակ կախարդը պէտք է զրկվի թէ տանից և թէ կեանքից։

(Կը շարունակվի)

ընդարձակ ծաւալով ծառայեցնել իր ընծան։ Նա սկսեց ուսումնասիրել իր հեռաւոր եղբայրների դրութիւնը, նիւթեր հաւաքել նրանց մտաւոր կարիքների մասին, սկսեց հետեւել արդի գրականութեան, ուսումնասիրել մայրենի լեզուն, որպէս զի անձամբ գնայ և տեղն ու տեղը ամեն ինչ տեսնէ, սուրգէ։ Նա փայփայում էր այն միտքը, որ հնար կունենայ իր սանիկների հետ անմիջապէս խօսել։ Մտածում էր, թէ ինչ ընծաներ պէտք է տանէ իր սանիկներին։ Ահա այս էր նրա մտածմունքը, որանով էր նա ապրում, այս միտքն էր նա փայփայում. երազում էր երջանիկ օրեր, երբ կը տեսնէ վերջապէս և անձամբ իր ընծան, որը թէև ինքն էր ստացել, բայց դեռ չէր տեսել։ Նա մեկուսացած էր իր շրջապատողներից. զարդարանքները ու զուարճութիւնները այլ ևս նրա կեանքի նպատակը չէին. Նա վաղուց էր թողել այն, ինչ որ անյագ կերպով կլանում էր հայրենական տան կեանքում։ Բոլորի զարմանքն էր շարժում, իսկ շատերին էլ, մանաւանդ նրանց, որոնց հետ սնվել ու մեծացել էր, դժկամակութիւն պատճառում։ Նա հեռու էր պահում իրան սնափառական կեանք վարողներից. իր կոչումը, իր պարտքը նա շուտ էր ըմբռնել և անսայթաք ընթանում էր առաջ. և հեռու չէր այն օրը, երբ նա ցոյց կը տար հայուհիներին, որ նրանք էլ կարող են հրաշքներ գործել, միայն թէ մի փոքր լուրջ նայեն կեանքին, չը տարվեն անցողակի շլացնող փայլով, այլ աշխատեն որոնել կեանքի լուրջ նպատակը։ Սակայն մահը ոչնչացրեց նրա բոլոր յոյսերը։ Հազիւ մի տարի ապրեց նա նոր կեանքով, լուրջ մտածողի կեանքով և... այլ ևս չը կայ։

Բայց մինչ կը չքանայ նրա թողած հետքը. ո՛չ, այդ անկարելի է. ես հաւատում եմ այն անկեղծ արցունքներին, որոնք ուղեկցում էին թանգագին էակին դէպի նրա մշտնջենական հանգիստը. այդ արտասուքները մեզ հաւատացնում էին, որ նրա յիշատակը վառ կը պահվի, որ նրա փայփայած ձգտումները, ծրագիրները, գաղափարները, եթէ ոչ ամբողջովին, գոնէ մասամբ կիրականանան։ Սրտաշարժ էր թաղումը. մարդու սիրտը կըտրատվում էր, երբ տեսնում էր, որ ծառաներն ու անծանօթներն էլ դառն արտասուք էին թափում ուղեկցելիս դագաղը։ Բազմութիւնը մեծ էր. գլխաւոր փողոցը բռնված էր յուղարկաւորներով. 50-ից աւելի պսակներից աւելի կարեւորները սրանք էին. «Թէհրանի Թագուհեան դպրոցից—հիմնադրին», «Եկատերինօդարի պարսկահայ երիտասարդներից», «Տեղիս հայ ծխական դպրոցի սաներից—բարերարուհուն», „Дорогой хозяйкѣ отъ любящихъ заводскихъ рабочихъ“, „Отъ служащихъ Армавирскаго завода“, „Отъ артели бондарей“, „Отъ мастеровыхъ“ և այլն։ Տիկին Թագուհին շատ էր հետաքրքրվում գործարանի բանւորների դրութեամբ, և ինձ բանւորները այսպէս պատասխանեցին իմ հարցին—«наша хозяйка была человѣкъ». հասարակ բանւորի այդ անկեղծ կարծիքը գնահատելի է, որովհետև նա շատ գգոյշ է իր լաւատեսութեան մէջ։

Անշուշտ պ. Ցովհաննէսը չէ թողնելու, որ տիկին Թագուհու յիշատակը չքանայ. նրա հիմնած դպրոցը կը ծաղկէ, իսկ նորածին երկուորեակ—զաւակները թող մինչ յիշեցնեն նրբան, որ կար մի հազուագիւտ էակ, որի կարճատև կեանքը բազմարդիւն էր, որ այնտեղ, հեռուն, իր հայրենիքում իր եղբայրակիցները յոյսի են կարօտ։

Ես լսել եմ, որ տիկին Թագուհու ծնողներն էլ մտադիր են անմահացնել բարի գործով իրանց հազուագիւտ զաւակի յիշատակը։

Եւ իսկապէս, որքան հեշտ է ստեղծել մի գործ նրանց համար, որոնք թէ ունեն միջոցներ և թէ հասկանում են, որ աւելի լաւ է տալ և տեսնել և ոչ թէ մեռնելուց յետոյ կըտակով ստեղծել, առանց տեսնելու պտուղները։ Ժամանակն է արդէն հասկանալու, որ 100, 150 հազար դրամագլուխ և Պարսկաստանը կունենայ մի բարեկարգ միջնակարգ դպրոց։ Այդ էր ձեր զաւակի մըտադրութիւնը—գոնէ դուք իրականացրէք։ Եթէ լինէր տիկին Թագուհին, նրա հիմնած տարրական դպրոցը շատ շուտ կը դառնար միջնակարգ դպրոց, բայց... նա չը կայ այլ ևս. ո՛վ կը ստեղծէ, ո՛վ կիրականացնէ նրա ծրագիրները։

Այո, պարսկահայ եղբայրներ, կոչէք դուք մի լաւ մարդ՝ յանձին տիկին Թագուհու։

Նուաէ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Թիֆլիսում մօտ ժամանակներումս կազմակերպվել է մի նոր ընկերութիւն—մանկաբարձուհիների փոխադարձ օգնութեան Թիֆլիսի ընկերութիւնը։ Կիրակի, յունիսի 1-ին, Թիֆլիսի մանկաբարձուհիների ինստիտուտում տեղի կունենայ այդ ընկերութեան առաջին ժողովը, որի ժամանակ անդամները կը ծանօթանան նոր հաստատված կանօնադրութեան հետ և կընտրեն վարչութեան անդամներ։

—

Թիֆլիսի Միքայէլեան արհեստաւորաց ուսումնարանի դիրեկտորը Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան մէջ հարց է բարձրացրել այն մասին, թէ ուսումնարան մտնել ցանկացող երեխաների մէջ շատ կան այնպիսիները, որոնց ծնողները չեն պատկանում ոչ միայն Թիֆլիսի քաղաքային, այլ նոյն իսկ նրա նահանգի ազգաբնակութեան։ Աչքի առաջ ունենալով, որ քաղաքային արհեստաւորաց ուսումնարանը պահպանվում է բացառապէս Թիֆլիս քաղաքի միջոցներով, դիրեկտորը խնդրում է քաղաքային վարչութիւնից բացատրել՝ պէտք է արդեօք մրցման քննութիւններին մասնակցելու թոյլ տալ միայն Թիֆլիսի բնակիչների երեխաներին, թէ բոլոր ցանկացողներին։

—

«Нов. Обозрѣніе» լրագիրը լսել է, որ Զանգեզուրի գաւառի հանքարդիւնաբերողների համաժողովի բացումը, որ պէտք է տեղի ունենայ Թիֆլիսում, նշանակված է առաջիկայ յունիսի ամսի 10-ին։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ Պետերբուրգի բոլոր կենտրոնական հիմնարկութիւնները այժմ զբաղված են այն հարցով, թէ իրանց իրաւասութեան ենթարկված ո՞ր գործերը կարելի է յանձնել տեղական հիմնարկութիւնների իրաւասութեան։ Այս հարցը պէտք է լուծումն ստանայ մինչև օգոստոսի 1-ը։

—

Երէկ, մայիսի 29-ին, Թիֆլիսում և շրջակայքում եկաւ յորդ անձրև։ Քաղաքի փողոցներում կազմվեցին ջրի հոսանքներ, իսկ մի քանիսում այնքան մեծ, որ դժուար էր անցնելը։

—

Արքունական գանձարանի ներկայացուցիչների և Վլադիկավկազեան երկաթուղու վարչութեան մէջ ներկայումս տեղի են ունենում բանակցութիւններ՝ Բալաջարի երկաթուղային գիծը մինչև Բէսլան կայարանը գանձարանին յանձնելու վերաբերմամբ։ Այս գծի փոխարէն գանձարանի ներկայացուցիչներն առաջարկում են Վլադիկավկազի երկաթուղու ընկերութեան վերցնել մի ուրիշ գիծ հարաւարեւելեան երկաթուղիներից։ Առ այժմ Վլադիկավկազի ընկերութեան բաժնետէրերը չեն համաձայնում գանձարանի առաջարկութեան՝ մատնացոյց անելով Բալաջարի գծի աւելի մեծ չափի արդիւնաւէտութիւնը։

—

Վերջին ժամանակ Թուրքեստանում, իբրև քարոզիչ, մեծ անուն է հանել մի քահանայ, հայր Գրիգորի Պետրօվ, որ Միքայէլեան արտեյլերիական ակադեմիայի կրօնի դասատուն է։ Ինչպէս հաղորդում է «Владимир. Газета» լրագիրը, Պետերբուրգի միտրոպօլիտ Անտօնի հնարաւոր չը համարեց թոյլ տալ Պետրօվ քահանային կրօնի դասեր աւանդելու Վլադիմիրի հանրակրթական կուրսերում։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան մէջ գործող այն կօմիտէտի նիստերը, որ քննում է միջնակարգ դպրոցները րէֆօրմի ենթարկելու հարցը, ընդհատվեցին մայիսի 27-ին։ Նրանք կը սկսեն շարունակվել աշնանը, երբ արդէն կը քննվեն րէֆօրմին վերաբերեալ վերջին հարցերը։ Առ այժմ, ինչպէս հաղորդում են մի քանի լրագիրներ, ամենից աւելի մանրամասն մշակված է հանրակրթական վեց դասարանեան միջնակարգ դպրոցի տիպը։ Նրա ծրագրից առաջարկվում է ջնջել ոչ միայն հին, այլ և նոր լեզուները և նրանց փոխարէն դասաւանդել բնական գիտութիւններ, օրէնսգիտութիւն և հայրենագիտութիւն։ Մշակված են նոյնպէս միջնակարգ դպրոցի տիպեր մէկ կամ երկու հին լեզուներով, որոնց մէջ նոյնպէս մտցնվում են բնական գիտութիւններ։ Թէ գիմնազիաների, թէ րէալական ուսումնարանների և թէ 6-դասարանեան դպրոցների երկու ստորին դասարանները կը լինեն ընդհանուր։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Ֆրանս-ռուսական դաշնակցութեան մասին «Новое Время» տպել է մի առաջնորդող։ Ներկայումս—ասում է լրագիրը—երբ ֆրանսիական հանրապետութեան նախագահի առաջիկայ այցելութիւնները Լօնդօնին և Հռօմին, մտնում են տալիս զանազան լուրերի եւրոպական պետութիւնների փոխադարձ յարաբերութիւնների փոփոխութեան մասին, երբ լուրեր են պտտում, թէ նոր համաձայնութիւններ են ստեղծվում, նոյն իսկ դաշնակցութիւններ, լուրջ շահեկանութիւն է ներկայացնում «Goulois» լրագրի մի յօդուածը «Երկու դաշնակիցներ» անունով։ Յօդուածագիրը համարձակ կերպով հաստատում է, որ թէև Ֆրանսիան մնում է առաջվայ պէս Ռուսաստանի դաշնակից, բայց այդ ծագում է գլխաւորապէս նրանից, որ գրված դաշնագիր կայ, սակայն նախկին մտերիմ համաձայնութիւնը երկու պետութիւնների մէջ այլ ևս գոյութիւն չունի։ Յօդուածագիրը այն կարծիքն է յայտնում, որ Անգլիան և Գերմանիան միատեղ աշխատում են բարդութիւններ ստեղծել Ռուսաստանի համար հեռաւոր Արևելքում և որպէս զի կարողանան կարել այն մի քանի թելերը, որոնցով երկպետեան դաշնակցութեան անդամները դեռ կապված են, Գերմանիան կրկնապատկում է իր կանխաքաբրեհաճութիւնը Ռուսաստանի վերաբերմամբ, իսկ Անգլիան սիրալիրութիւններ է շռայլում Ֆրանսիայի հասցէին։ Վերջին դէպքերը մղել են Ֆրանսիային Մարօկկօի արշաւանքի մէջ, որ մի դժուարին և մեծածախս արշաւանք է, այժմ էլ պէտք է ջանան Ռուսաստանին կռուեցնել Ճապօնիայի հետ և այդ ժամանակ պատրաստ կը լինի հողը ֆրանս-ռուսական դաշնակցութեան տապալման համար։ Արդեօք կաջողվի՞ այդ ծրագիրը, հարցնում է ֆրանսիական լրագիրը և «Новое Время» պատասխանում է. «ոչ, չի աջողվի»։

—Բօլգարական «Миръ» լրագրի մէջ տըպված են հետեւեալ տեղեկութիւնները։ Դեռ ձմեռը, երբ Սօֆիայում էր գտնվում ռուսաց արտաքին գործերի մինիստր Լամզդորֆ, երբ Ֆերդինանդ իշխանի կառավարութիւնը բոլորովին պարզ քաղաքականութիւն էր վարում, երբ ազգային ժողովում անվում էին պաշտօնական յայտարարութիւններ մեծ պետութիւնների հետ յարաբերութիւններ հաստատելու համար, այդ ժամանակ նախկին մինիստր Նաչէվիչ ուղարկվեց Կ. Պօլիս գաղտնի պաշտօնով, որ անյայտ էր բօլգարական կառավարութեան, որպէս զի բանակցութիւններ վարէ սուլթանի և մեծ վեզիրի հետ թիւրք-բօլգարական դաշնակցութեան մասին և միաժամանակ համոզէ սուլթանին, թէ Թիւրքիայի և Բօլգարիայի ամենամեծ թշնամին—Ռուսաստանն է։ Ցանկովիստների օրգան «Болгарія» լրագրի ասելով, Նաչէվիչի վրա դրված էր այդ պաշտօնը նրա համար, որ նա յայտնի է իր բնածին ատելութեամբ դէպի ռուսները։ Նա մի քանի անգամ գնաց Կ. Պօլիս, ուր ընդունվեց վերին աստիճանի բարեհաճութեամբ սուլթանի կողմից և պատրաստեց այդտեղ նախկին կաբինետի անկումը և նորի երեւումը։

—Ինչպէս յայտնի է, Մակեդօնիայի համար պահանջվող լուրջ րէֆօրմներից մէկն էր ընդհանուր-նահանգապետի նշանակումն է։ Արդ, Վիէննայի «Neue Freie Presse» լրագիրը ասում է, որ թիւրքաց շրջաններում անհնարին են համարում ընդհանուր-նահանգապետի հաստատութիւնը և երեք վիլայէթների միացումը մի իշխանութեան ներքոյ, որովհետև այդպիսի մի քայլ կը ձգէ Բ. Դրան հեղինակութիւնը։

—Հակա-աւստրիական ցոյցերը Իտալիայում այնքան աճում են, որ քրօնիկական բնաւորութիւն են ստանում։ Ոչ մամուլի մի որոշ մասի յորդորները, ոչ Վիէննայի լրագիրների սպառնական տօնը, ոչ մի ազդեցութիւն չեն գործում։ Հեռագիրները շարունակ տեղեկութիւններ են բերում ամենաաղմկալից ցոյցերի մասին։ Պալէրմօ քաղաքում 3000 հոգի ուսանող և գիմնազիստ հաւաքվելով՝ սկսեցին ցոյցեր անել Աւստրիայի դէմ և ոստիկանութիւնը անկարող էր ցրվել նրանց։ Ամեն տեղ ամբոխը գոռում է «անկցի Աւստրիան»։ Հռօմում, երբ ազգային թատրօնում խաղում էին Ռօստանի «Արծուիկ» պիեսը, ամեն անգամ, երբ բեմի վրա երեւում էին աւստրիական սպաներ, հասարակութիւնը գոռում էր «Abbasso»—անկցի։

—Անգլիայի արած ջանքերը՝ իր ազդեցութիւնը ուժեղացնելու Պարսկաստանում և հակակշռելու ռուսական ազդեցութեանը, հետզհետէ լայն ծաւալ են ստանում։ Վերջին երկու տարվայ ընթացքում Պարսկաստանի զանազան տեղերում նոր հիւպատոսութիւններ և գործակալութիւններ են հաստատվել։ 1900-ին Բենդեր-Աբասում հիմնվեց նոր փոխ-հիւպատոսութիւն, որը այս տարի վերածվեց հիւպատոսութեան։ 1902-ին նշանակվեց Շիրազում բրիտանական գործակալութիւն, իսկ Սպահանի հիւպատոսութիւնը այս տարի վերածվեց ընդհանուր հիւպատոսութեան. այժմ կամենում են հիւպատոսութեան վերածել նաև Մուհամէրրայի փոխ-հիւպատոսութիւնը, իսկ Քիրմանշահի գործակալութիւնը վերածել փոխ-հիւպատոսութեան։ Վերջերս լուր է պըտտում, որ Անգլիան աշխատում է թեթևացնել տալ բրիտանական ապրանքների մաքսը։

—«Français» լրագիրը մի ներշնչված նկատողութիւն է տպում նախագահ Լուբէի Հռօմին անելի այցելութեան մասին։ Նա ասում է, որ Լուբէն չը պէտք է ընդունվի պապի կողմից և դրա մէջ չը պէտք է նկատել վիրաւորանք ոչ նախագահի, ոչ կառավարչական քաղաքականութեան համար։ Եթէ Լուբէն չը լինէր կաթօլիկ պետութեան գլուխ, պապը կարող էր նրան ընդունել, բայց Լուբէն ինքն կաթօլիկ է և Ֆրանսիան, կօնկօրդատի համաձայն, չէ կարող նկատվել իբրև չէզոք ոչ-կաթօլիկ պետութիւն։ Եւ որովհետև իտալական թագաւորը բանադրված է եկեղեցուց, նախագահը պէտք է երկուսից մէկին ընտրէ, կամ պապին, կամ թագաւորին։ Եթէ նա ցանկութիւն ունէր այցելել պապին, նա պէտք է կամ խնդրէր իտալական թագաւորին չը գալ Պարիզ, կամ չը պէտք է այցելէ նրան Հռօմում։ Բայց, ինչպէս, ընտրութիւն չը կայ։ Վիկտոր-Էմմանուէլ III-ի այցելութիւնը Պարիզին—այնպիսի խոշոր դէպք է ֆրանսիական հանրապետութեան միջազգային յարաբերութիւնների մէջ և այնպիսի մեծ ուրախութեամբ ընդունվեց ֆրանսիական ազգի կողմից, որ անխելքութիւն կը լինէր մերժել այդպիսի պատիւը։ Իսկ այցելութիւնը վերադարձնել ոչ Հռօմում, կը նշանակէ վիրաւորանք հասցնել իտալական թագաւորին։ Այդպիսի պայմանների մէջ, ասում է լրագիրը, պապի ցանկութիւնը չընդունել Լուբէին ամենևին վիրաւորանք չէ ֆրանսիական հանրապետութեան պետի համար։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

28 մայիսի

ԼՕՆԴՕՆ։ Համայնքների ժողովում գանձարանի լորդ Րիտչի յայտնեց, որ կառավարութիւնը անհրաժեշտ է համարում գերակշիռ սակագնի հարցի քննութիւնը։ Նա կը զարմանայ, եթէ այդ քննութիւնը գործնական միջոց կը տայ այդպիսի մի քաղաքականութիւն իրագործելու համար. Նա համոզված ֆրիտրեդէր է և չէ կարող կողմնակից լինել Մեծ-Բրիտանիայի և կօլօնիաների շահերի համար վնասակար քաղաքականութեանը։

ՊԱՐԻԶ։ Պարիզի քաղաքային խորհրդի նախագահը և պատգամաւորները, Պետերբուրգից վերադառնալով, յայտնում են, որ իրանք հիացած են ընդունելութիւնից և փառաւոր տօնախմբութիւններից։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Յոբելեանական տօնախմբութեան ժամանակ Վլօցլավսկում ստացվեց գնդի օգոստափառ շէֆից, իտալական թագաւորից, հետեւեալ բովանդակութեամբ մի հեռագիր. «Ողջունում եմ իմ գնդին. մաքով և զգացմունքով բուռն կերպով մասնակցում եմ հանդէսին։ Յայտնում եմ համոզմունքս, որ գունդը կը կարողանայ արժանանալ դրօշակի համար, որ այսօր նրան շնորհել է Նորա Օգոստափառ Պետը, քաջալերութեան այն նշաններին, որոնք զարդարում էին նրա հին դրօշակը։ Շնորհակալութիւն եմ յայտնում այն սրտագին ընդունելութեան համար, որ ցոյց տրվեց իտալական այն ընկերակիցներին, որոնք ներկայ են այդ հարիւրամեայ տօնախմբութեան։ Ցաւում եմ, որ անձամբ չեմ կարող ներկայ լինել. ես ցանկացայ յիշեցնել իմ մասին պատկերն ուղարկելով։ Ձեզ բոլորի հետ բարձրացնում եմ բաժակ ձեր պաշտած Միապետի, իմ Բարեկամի, և Նորին Մեծութեան Կայսրուհու կենաց համար, մանաւանդ Նորա ծննդեան օրվայ առիթով. կեցցեն ամբողջ Արքայական ընտանիքը և ռուսական փառաւոր, զօրեղագոյն զօրքը։ Վիկտոր Էմմանուէլ»։

ՎԻԷՆՆԱ։ Պատգամաւորների ժողովը քննում էր չէխական արմատական Կլօֆաչի հարցապնդումի անյետաձգելիութեան հարցը։ Կլօֆաչը խնդրում էր պարզ բացատրութիւններ աւստրօ-ունգարական քաղաքականութեան վերաբերմամբ Բալկանների վրա և պարզաբանութիւններ, թէ ինչու արտաքին գործերի մինիստրը չը ստիպեց յարգելու Բերլինի դաշնագիրը։ Կլօֆաչ պատասխանելով քննադատում է աւստրօ-ունգարական քաղաքականութիւնը Բալկանների վրա։ Կէրբէր յայտնում է, որ բոլոր մեծ պետութիւնները համաձայն են Բերլինի դաշնագիրը հաականալու մէջ և որ համաձայնութիւնը Աւստրօ-Ունգարիայի և Ռուսաստանի միջև գործունէութեան ընդհանուր եղանակի վերաբերմամբ Բալկանների վրա գլխաւոր նոր հիմքերից մէկն է կազմում խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար։ Մինիստր-նախագահը, բարձր ծափահարութիւնների ժամանակ, բողոքում է դինաստիայի և հայրենիքի վրա յարձակումների դէմ։ Անյետաձգելիութիւնը մերժված է։

ՍՕՖԻԱ։ Բօլգարական լրագիրները պախարակում են Միխայլօվսկուն ոչ-կոռէկտ կարծիքներ յայտնելու համար ռուսաց քաղաքա-

կանութեան մասին երէկվան միտինգում։— Ասում են, որ Նաչէվիչ ներկայացրեց Բ. Դրան մակեդոնական հարցը լուծելու նախագիծ, որ ընդարձակում է ռուս-աւստրիական րէֆօրմները։—Ստորագրվեց թիւրքյունական դաշնագրի վաւերացումների փոխանակութեան արձանագրութիւնը, որը անյապաղ պէտք է գործադրվի։—Սուլթանը հրատարակեց հրովարտակ, որով առաջարկում է միջոցներ ձեռք առնել արբեցողութեան դէմ մահմեդականների մէջ և առհասարակ ոգելից խմիչքների գործածութեան դէմ։—Դրագօբօրի մօտ տեղի ունեցաւ կռիւ բօլգարական հրոսակախմբի հետ։

ՊԱՐԻԶ։ Էմբէրները և Դօրինեակի երդուեալների դատի են ենթարկված։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչ հաղորդեց Կայսերական ռուսաց հրդեհաշիջական ընկերութեան Թագաւոր Կայսրի հետեւեալ հեռագիրը. «Յնդրեմ յայտնել ռուսաց հրդեհաշիջական գործիչներին Իմ շնորհակալութիւնը, նոյնպէս անկեղծ բարեմաղթութիւն նրա զարգացման և առաջադիմութեան համար»։

Մայիսի 28-ին Ցարսկօե-Սելօում Նոցա Կայսերական Մեծութիւնների ներկայութեամբ կայացաւ կանանց հայրենասիրական ընկերութեան դայեակների դպրոցի հիմնադրութիւնը։

ՍԻՄՕՆՍՏՕՈՒՆ։ (Բարեյուսոյ հրուանդանի մօտ)։ Այստեղ հասաւ գերմանական անտարկտեան (հարաւային-բեեռային) էկսպէդիցեան։ Նա նոր երկիր գտաւ, որ անուանվեց «Կայսրի երկիր»։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Հարաւ-ատլանտեան նաւատօրմին Վալպարայսօ գնալու տրված հրամանը վերացված է։

29 մայիսի

ՑԷՏԻՆԻԷ։ Խոտոր-Գրուզիի բնակիչները յարձակվեցին սահմանագծային թիւրքական բլօկհաուզի վրա, սպանեցին մի քանի զինուորներին, հրդեհեցին բլօկհաուզը և ազատվեցին փախուստով։ Չէրնօգօրիական կառավարութիւնը խնդրեց ներել փախստականներին և թոյլատրել նրանց բնակվել հայրենիքում։

ԿԻԵՎ։ Ժանդարմային վարչութիւնը հարց ու փորձի համար բերված քաղաքական կալանաւոր հրէուհի Ֆրումկինա յարձակվեց իրան հարց ու փորձ անող նահանգական ժանդարմային վարչութեան գլխաւոր գեներալ-մայօր Նօվիցկու վրա և դէսսէրտի դանակով հարուած հասցրեց վզի աջ կողմի վրա։ Վէրքը վտանգաւոր չէ։ Վէրքը կապելուց յետոյ գեներալը շարունակեց պարապմունքը վարչութեան մէջ։

ԼՕՆԴՕՆ։ Լրագիրները չեշտում են երէկ երեցած տարաձայնութիւնները կաբինէտի մէջ, որոնք այնքան նշանաւոր են, որ ճգնաժամը պէտք է սուր կերպարանք առած համարել։ Պահպանողական կուսակցութեան ազատ առեւտրի շատ ջերմ կողմնակիցներ կարծում են, որ կօլօնիաների մինիստրին մնում է միայն հրաժարական տալ։ Մինչև այժմ ոչ մի աչքի ընկնող քաղաքական գործիչ չը պաշտպանեց Չէմբէրլէնին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ժամերը նշանակված են Պետերբուրգի հաշւով, փակագծում Թիֆլիսի հաշւով)

Արագ գնացք Թիֆլիսից—Բաթում ամեն օր դուրս է գալիս առաւօտեան 9 ժ. 39 ր. (10 ժ. 37 ր.) հասնում է Բաթում երեկոյեան 8 ժ. 3 ր. (9 ժ.)։

Արագ գնացք Բաթումից—Թիֆլիս ամեն օր դուրս է գալիս երեկոյեան 10 ժ. 24 ր. (11 ժ. 22 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 8 ժ. 44 ր. (9 ժ. 42 ր.)։

Պօստատար գնացք Բագուից դուրս է գալիս երեկոյեան 9 ժ. 18 ր. (10 ժ. 16 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 4 ժ. 25 ր. (5 ժ. 23 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 5 ժ. 20 ր. (6 ժ. 18 ր.), հասնում է Բաթում առաւօտեան 6 ժ. 5 ր. (7 ժամ 3 րօպէին)։

Մարդատար գնացքը Բագուից դուրս է գալիս ցերեկվայ 1 ժ. 3 ր. (2 ժ. 1 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 6 ժ. 5 ր. (7 ժ. 3 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից առաւօտեան 6 ժ. 51 ր. (7 ժ. 49 ր.), հասնում է Բաթում երեկոյեան 6 ժ. 58 ր. (7 ժ. 56 ր.)։

Պօստատար գնացքը Բաթումից դուրս է գալիս գիշերվայ 9 ժ. 23 ր. (10 ժ. 21 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 10 ժ. 10 ր. (11 ժ. 8 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից ցերեկվայ 10 ժ. 51 ր. (11 ժ. 49 ր.), հասնում է Բագու առաւօտեան 5 ժ. 8 ր. (6 ժ. 6 ր.)։

Մարդատար գնացք Բաթումից դուրս է գալիս առաւօտեան 9 ժ. 39 ր. (10 ժ. 37 ր.), հասնում է Թիֆլիս երեկոյեան 10 ժ. 3 ր. (11 ժ. 1 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 10 ժ. 34 ր. (11 ժ. 32 ր.), հասնում է Բագու ցերեկվայ 3 ժ. 2 ր. (4 ժ.)։

Պօստատար գնացքը դուրս է գալիս Թիֆլիսից դէպի Երևան երեկոյեան 11 ժ. 32 ր. (12 ժ. 30 ր.), հասնում է Երևան 5 ժ. 14 ր. (6 ժ. 12 ր.), հասնում է Կարս 2 ժ. (2 ժ. 58 ր.)։

Պօստատար գնացքը Կարսից դուրս է գալիս ցերեկվայ 3 ժ. 57 ր. (4 ժ. 55 ր.), հասնում է Ալէքսանդրօպօլ երեկոյեան 7 ժ. (7 ժ. 58 ր.), Երևանից դուրս է գալիս 11 ժ. 6 ր. (12 ժ. 4 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 5 ժ. 11 ր. (6 ժ. 9 րօպէին)։

Բազմամեայ փորձառութիւն ունեցող
ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ՈՐՈՆՈՒՄ Է ՊԱՇՏՕՆ
գանձապահի, պատասխանատու գործակատարի և կալուածքի կառավարչի։ Ունի և գրաւական։ Аргутинская, 5-й уч., д. № 58.
1—5

ՀՐԱՒԷՐ

Առաջիկայ կիրակի, յունիսի 1-ին, ս. պատարագից յետոյ, առաւօտեան 11 ժամին, Ջուղուրէթի ս. Աստուածածին եկեղեցում լինելու է ծխականների ժողով՝ երէցփոխի նոր ընտրութիւն կատարելու։ Ուստի սրանով խնդրում եմ նոյն եկեղեցու յարգելի ծխականներին՝ յիշված օրը և ժամին շնորհ բերել եկեղեցի՝ ընտրութեանը մասնակցելու համար։

Թիֆլիսի հայոց եկեղեց. բ. մասի գործակալ՝
1—2 Ղեւոնդ քահ. Մամիկոնեանց

ՀՐԱՒԷՐ

Յունիսի 1-ին, կիրակի, առաւօտեան ժամը 11-ին, ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցում ժողով է լինելու, նոր երէցփոխ ընտրելու, ուստի սրանով մեծապատիւ պ.պ. ծխերն երկրորդ անգամ հրաւիրվում են ներկայ լինել յիշեալ եկեղեցում ընտրութեանը մասնակցելու։

Գործակալ ա. մասի Թիֆլիսի՝
1—2 Գրիգոր քահանայ Մանդակունի

ՇԱՊԻՆ-ԳԱՐԱՀԻՍԱՐՑԻ Մ. ԱԴԱՄԻ ՈՐԴԻ
ԳԱԼՈՒՍՏ ՎԱՐԴԱՆՕՎ
արհեստը սափրիչ է, երեսը քիչ ծաղկոտ, Եալթայէն ելլը եօթը ամսի է. հասակը 30 տարեկան է. ի սէր ազգութեան, ով որ գիտէ, թող հաղորդէ Եալտա, Աւետիս Յարութիւնեանին.
Кофейня Аветиса Арутюняна, 6—10

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ ՋԱՐԳԱՑԵԱԼ ԱՇԽԱՐՀԻ ՓԱՌՔՆ Է

Էջմիածնայ ս. տաճարի զարդանկարելու համար, փարիզաբնակ, Պօլսոյ պալատները զարդարող, և եւրօպայէն գնահատուած նկարիչ պ. Պէզիրճեանը, որ Վեհափառէն հրաւիրված էր, պարագայէն օգտուելու գաղափարով, այս ամառ Կովկասում, առժամանակեայ փորձ մը որոշած է. կը յայտարարէ, թէ գեղարուեստը սիրող կարող անձնաւորութիւններ իրենց սալօնները պալատական և կամ եւրօպական առաջնակարգ չքեղ ձեւերով զարդարել տալու ցանկացողները, երբ պ. Պէզիրճեանի հետ պայմանի մտնեն, կանխաւ պէտք է վստահին, թէ ամեն տեսակ գոհացում ունենալու են։
Հասցէն՝ Малая-Ванкская ул., д. Потебня.
3—10

ԵՒՊԱՏՕՐԻԱՅԻ ծխական դպրոցի համար
ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ
հրջանաւարտ Ներսիսեան դպրոցի, 400 րուբլի ռոճիկ և սենեակ։ Ցանկացողները թող բարեհաճէն դիմել հետեւեալ հասցէով։
Евпаторія, ктитору П. Я. Сеферову.
4—25 Պօղոս Սէֆէրեան

ԿՐԱՍՆՕՎՕԴՍԿԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀԱՄԱՐ
ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է
Եկեղեցական երգեցողութեան արուեստին և պաշտօնակատարութիւններին հմուտ մի երիտասարդ սպասաւոր։ Պայմանների մասին դիմել քահանային կամ երէցփոխին։
2—3

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ
ՕՐ. Ս. ՇԷՐՄԱԶԱՆԵԱՆ
Շարունակում է հիւանդների ընդունելութիւնը։
Առաւօտեան ժամը 9—2
Երեկոյեան ժամը 5—7
(Կ. կ.) 66—105

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ
Լ Է Օ
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Երկրորդ հատոր
(551+VIII երես, 13 պատկերով)

Բովանդակութիւն.—1) «Մշակի» առաջին տարիները (1872—1876).—«Նշանաւոր Շրջան» (1876—1878, Արեւելեան հարց, ռուս-թիւրքական պատերազմ)։

Այս հատորը կուղարկվի միայն այն բաժանորդներին, որոնք լիովին վճարել են իրանց բաժանորդագինը։ Մաս-մաս վճարող բաժանորդներին խնդրում ենք ուղարկել իրանց վրա մնացած մասը։

Երրորդ հատորը լոյս կը տեսնէ աշնանը։

Շ Ա Ր Ո Ւ Ն Ա Կ Վ Ո Ւ Մ Է Բ Ա Ժ Ա Ն Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը

Բաժանորդագինն է երեք հատորի համար 3 րուբլի, ճանապարհածախսով 4 րուբլի։ ԿԱԶՄԱԾ 4 րուբլի, ճանապարհածախսով 5 րուբլի 20 կոպ.

Հատորները առանձին-առանձին չեն ծախվի։ Բոլոր երեք հատորները լոյս տեսնելուց յետոյ, գինը կը բարձրացնվի։ Վերադիր վճարով և մաս-մաս բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում։

Թիֆլիսում բաժանորդ գրվել կարելի է. 1) Հեղինակի մօտ, «Մշակի» խմբագրատանը և 2) «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցում։

Օտար քաղաքացիները դիմում են. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ»։

ԲԱԳՈՒՈՒՄ բաժանորդ կարելի է գրվել պ. Գրիգոր Տէր-Յովհաննիսեանի մօտ, Ա. Մատուրովի գրասենեակում և «Պրօմէթէուս» գրավաճառանոցում։

ՀԱՅ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԴՊՐՈՑ
Լ Օ Զ Ա Ն, Զ Ո Ւ Ի Ց Ե Ր Ի Ա
Երկրորդ տարի

(16-րդ անգամէն սկսեալ. ձմեռուան վեցամսեայ դասերը կը սկսին Հոկտ. 1/14-ին)

Արեւելեան կամ հայկական դպրոցը կընդունի 10-էն 20 տարեկան աշակերտներ, որոնք, կուսայ, ծնողներու բաղձանքին համեմատ, գիտական, գրական, առեւտրական կամ արդիւնաբերական առողջ ու հիմնաւոր կրթութիւն՝ ներդաշնակօրէն և սերտ կերպով միացած ազգային հիմնական դաստիարակութեան հետ։ Մեր հայ սաներուն կաւանդենք, և այս՝ ա ռ ա ն ց ո և է մ ա ս ն ա ւ ո ր վ ճ ա ր ո ւ մ ի, հայոց լեզու (ռուսահայ և տաճկահայ բարբառ), մատենագրութիւն հայոց (հին և նոր), հայոց պատմութիւն և այլն։ Ռուսահայ աշակերտները կարող են նաև ուսանել ռուսաց լեզուն։

Դպրոցիս տարեթոշակը, հակառակ իր ընծայած բազմաթիւ խրական առաւելութիւններուն, անօրինակ կերպով չափաւոր է։—Ընտանեկան կեանք։—Դպրոցիս յայտագիրը ամեն ուզողի կը ղրկուի։

Տնօրէն՝ Մ. Նալբանդեան, դոկտ. գիտութեանց՝ պրիվատ-դօցենտ
1) Longeraie, Lausanne, Suisse 23—27

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
„Ն Ա Դ Ե Ժ Դ Ա“

ծովային, գետային եւ ցամաքային ապահովագրութեան, ապրանքների տեղափոխութեան եւ գույքը կրակից ապահովագրելու համար։

ՀԻՄՆՎԱԾ Է 1847 ԹՎԻՆ

Հիմնական դրամագլուխը	1,650,000 րուբլի
Պահեստի դրամագլուխը	2,664,808 »

I. Ա Պ Ր Ա Ն Ք Ն Ե Ր Ի Տ Ե Ղ Ա Փ Ո Խ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն.

Աւելի քան 300 գործակալութիւններ եւրօպական Ռուսաստանի, Կովկասի, Միջին Ասիայի, Սիբիրի եւ Հեռաւոր Արեւելքի բոլոր նշանաւոր տեղերում, նոյնպէս եւ ներկայացուցիչներ արտասահմանի գլխաւոր քաղաքներում։

Տեղափոխութիւն ամեն տեսակ բեռների եւ իրերի, որոնց ընդունելութիւնը եւ յանձնումը կատարվում է թէ տանը եւ թէ պահեստներում ու խանութներում։

Յանձնումն բեռների ուղարկողների կողմից առաջարկված պայմաններով (վերադիր վճարներ ի հաշիւ ուղարկողների, դրամի փոխադրութիւն (переводъ) բեռները յանձնելու տեղը հասցնելու համար եւ այլն)։

Առանձնութիւն բեռների արտօնեալ պայմաններով տասցման տեղերում՝ ապահովագրելով նրանց պահեստներում, որի համար շատ կէտերում կան ընդարձակ պահեստներ, յատկապէս բեռներ պահելու համար։

II. Ն Ա Ւ Ա Գ Ն Ա Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Սեփական մարդատար, ապրանքատար եւ ձգող շոգենաւեր, ծովային եւ գետային նաւեր (70 նաւ)։

Բեռնակիր եւ մարդատար նաւերի պարբերական հաղորդակցութիւն Վոլգա գետի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Ռիբինսկից մինչեւ Աստրախան եւ Կասպից ծովի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Աստրախանից մինչեւ Պարսկաստանի ափերը։

Ամենաընդարձակ պահեստներ Նիժնիում (սեփական նաւամատոյցի վրա), Աստրախանում, Բագւում եւ Կրասնովօդսկում։

Բեռները անընդհատ ուղարկելու համար ընկերութեան շոգենաւագնացութիւնը համաձայնութիւն է կապել երկաթուղիների հետ։ Այն ապրանքների տեղափոխութեան համար, որոնք ուղարկվում են Ռուսաստանից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Ռուսաստան, գոյութիւն ունի առանձին, բացառիկ առեւտրական, համաձայնութիւն Պարսկական ապահովագրական եւ տեղափոխութեան ընկերութեան հետ։

III. Ա Պ Ա Հ Ո Վ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն Գ Ո Ր Ծ Ե Ր։

ա) Ապահովագրութիւն բեռների, որոնք տեղափոխվում են թէ ցամաքային և թէ ջրային ճանապարհներով (ծովերով և գետերով)։

բ) Ապահովագրութիւն կրակից ամեն տեսակ գոյքերի։

գ) Ապահովագրութիւն ամեն տեսակ դժբաղդ դէպքերից ճանապարհին ամեն տեսակ նաւերի, շոգենաւերի, առագաստանաւերի, վագոնների և վագոն-ցիստերնների։

դ) Ապահովագրութիւն թանգագին իրերի և արժէքաւոր [illegible]երի, որոնք ուղարկվում են պօստով, ցամաքային և ծովային ճանապարհներով, համաշխարհային պօստային դաշնակցութեան բոլոր կէտերի մէջ։

Ապահովագրութիւններ ընդունվում են ինչպէս վարչութեան, այնպէս էլ ամեն տեղ ընկերութեան բոլոր գործակալութիւնների մէջ։

Բացի տեղափոխութեամբ պարապող գործակալութիւններից, կրակից ապահովագրելու գործերով մասնաւորապէս զբաղվում են էլի աւելի 350 գործակալութիւններ։

Ս. Պետերբուրգի «Նադեժդա» ընկերութեան վարչութիւնը գտնվում է Ս. Պետերբուրգում, Ադմիրալտէյսկի, պրօսպէկտի վրա, № 10-րորդ տանը։

Կենտրոններ—ծովային շոգենաւագնացութեան համար՝ Բագւում, գետային շոգենաւագնացութեան համար՝ Նիժնի-Նովգօրօդում։

Թիֆլիսի գործակալութիւնը—Դվօրցօվայա փողոցի վրա, վրաց ազնուականների տանը։ Տելեֆօն № 108
(Կ. ս. կ.) 87—120